

„Botanizálás a Múzsák Kertjében”¹

Az ismeretterjesztés és közművelődés kiemelkedő eseményei a Janus Pannonius Múzeumban (2007-2013)

TILLAI GÁBOR

Janus Pannonius Múzeum H-7621 Pécs, Káptalan u. 5.

e-mail: tillai.gabor@jpm.hu

A Janus Pannonius Múzeum Magyarországon a vidék egyik legnagyobb gyűjteményével rendelkező megyei hatókörű városi múzeum.

S ezért idézek a JPM küldetésnyilatkozatából: „(...) a Janus Pannonius Múzeum küldetését a fenntarthatósága mellett a korszerű muzeológia továbbfejlesztésében, a kulturált szabadidős tevékenység kiszolgálásában és a szakszerű ismeretterjesztésben látja. Igyekszik a turizmus és a lakosság, a különféle tudásra vágyó célcsoportok igényeit kielégíteni; erősíteni Pécs kulturális kínálatát, ezzel is részt vállalni a város fenntarthatóságában, a „Pécs a kultúra és a művészet városa” fogalom megerősítésében. Ezt a szellemi és művészeti bázist támogatja a Múzeum valamennyi tevékenységével, gyűjti, őrzi és mutatja be az itt élő közösségnek és az idelátogató vendégeknek Pécs és Baranya gazdag és változatos kulturális, szellemi és természeti javait, hogy megismerjék és szeressék azt.”

Ehhez kapcsolódva kívánom felvázolni a tárgyalt hét év jelentősebb közművelődési, múzeumpedagógiai, látogatóbarát programjait; nem kronologikus sorrendben, hanem a meghatározó ismeretterjesztő tematikák segítségével; hiszen számos, évente visszatérő sikeres rendezvénytípusról beszélhetünk.

Minden esetben izgalmas szakmai kihívás az, hogy az egyszeri múzeumi látogatáson túllépve, miként vagyunk képesek állandó gyűjteményeinket „más szemmel” bemutatni a visszatérésre csábított – elsősorban pécsi-baranyai – vendégeinknek, illetve hogyan lehet múzeumlátogatóvá nevelni a közoktatásban részt vevők generációját.

---

¹ Ha dolgozatom címe némi értelmzéset kíván, akkor azt válaszolom, nem mindegy, milyen módon mutatjuk be, értelmezzük az intézményünk kezelésében lévő, állandó természeti és kulturális örökség szempontjából értékes gyűjteményeket; az ezek rangja alapján Pécsset bemutatásra kerülő időszak, hazai és külföldi kiállításokat; és nem utolsó sorban hová, milyen összefüggések révén tudjuk eljuttatni ezeket a Pécsset meghatározó szellemi értékeket. A „botanizálás” kifejezéssel csupán jelezni kívánom, hogy meg kell mutatnia a múzeumi közművelődés és marketing/kommunikáció területén dolgozó munkatársaknak az igen szerteágazó múzeumi gyűjteményeink (sokszor a közönség számára rejtett) értékeit az azok iránt érdeklődőknek.

Szándékunk szerint szeretnénk bemutatni a jelzett időszakban a pécsi Janus Pannonius Múzeum állandó és időszakos kiállításaihoz kapcsolódó kiemelkedő jelentőségű közművelődési, múzeumpedagógiai folyamatokat, tevékenységeket, rendezvényeket.

Az időszak legjelentősebb eseménye az Európa Kulturális Fővárosa projekt volt, amelynek előkészítő éveiben is számos városi rendezvényhez kötődtünk; kihasználhatuk az EKF-program megvalósításában bekövetkező csúszásokat gyűjteményeink látogatóságának növeléséhez.

2010-ben a *Magyarok a Bauhausban* című nemzetközi léptékű kiállítással, majd a *Cézanne és Matisse bővületében – A Nyolcak* munkásságát szintén hasonló sikerrel bemutató kiállítás öregbítette intézményünk hírnevét.

Egyúttal ésszerű hivatkoznunk azokra az EKF keretében külföldre, illetve Magyarország más városaiba eljuttatott gyűjteményi anyagainkra is (pl. Csontváry Kosztká Tivadar művei Isztambulban illetve Szegeden; Zsolnay kerámia tematikus anyagai különböző helyszíneken – pl. Szlovéniában, amikor 2012-ben Maribor volt Európa Kulturális Fővárosa), amelyek mesze földre továbbították értékeinket.

A bemutatott korszak ismeretterjesztő és múzeumpedagógiai tevékenységének egyik – országos szinten – fő kezdeményezője volt a Múzeumok Oktatási és Képzési Központja (MOKK), amely pl. a Múzeumi Világnap, a Múzeumok Éjszakája, a Múzeumpedagógia Nívódíj vagy a Múzeumok Őszi Fesztiváljának központi szervezésével generált pozitív folyamatokat.

Ugyanilyen fontosaknak bizonyultak a közoktatásban részt vevő diákcsoportok részére meghirdetett országos és helyi programok, vetélkedők (Évezredek Öröksége, Áthidalások, stb.) amelyeket számos társintézmény (pl. Pécsi Kulturális Központ Szivárvány Gyermekháza, Dél-Dunántúli Regionális Tudásközpont Körbirodalom Gyermekkönyvtára, a Szegedi Somogyi Könyvtár Gyermekkönyvtára, Pécs/Sopianae Örökségház Kht.) együttműködésével valósítottunk meg.

Végül, de nem utolsósorban a vizsgált időszak múzeum iránt vonzó közösség-programjai bemutathatóak a Tájak Korok Múzeumok Egyesület pécsi klubjának működése révén is, amely civil közösség rendszeresen biztosít önkénteseket és anyagilag is hozzájárul a Janus Pannonius Múzeum ilyen irányú tevékenységéhez.

Jelentős rendezvények

Reneszánsz Év (2008)

2008 kiemelkedő múzeumi eseményei közé sorolhatjuk intézményünk névadójának, Janus Pannonius költő, pécsi püspöknek az újratemetéséhez kapcsolódó programokat ezen év októberében, a Reneszánsz Évad keretében. Egyedi pályázat elnyerésével – utalva a költő soraira – mintegy 500 mandulafa csemetét osztottunk ki, illetve ültettünk el a város mediterrán hangulatú kiemelt pontjain. A Reneszánsz Év keretében számos időszaki tárlat és ezekhez kapcsolódó múzeumpedagógiai program is megvalósult.

A Vallási Kultúra Éve (2009)

2009-ben az alapításának 1000. évfordulójára emlékező Pécsi Egyházmegye okán a Vallások Éve programjaihoz a JPM kiállításában ilyen vonatkozású tárgyakra hívtuk fel a figyelmet – az ókeresztény kultúrától, a középkoron át (keresztény és mohamedán) a Baranya megyét meghatározó népi vallásosság (horvát, sváb, szerb) jellegzetességeit és a 18-19. századi városi vallásosságot meghatározó tényezőkhöz. Így a programba bevonhatóak voltak mind a régészeti, mind a néprajzi, mind a helytörténeti gyűjtemények.

Európa Kulturális Fővárosa (2010)

Az EKF (Európa Kulturális Fővárosa) programjának öt pillére közül az egyiket *A Nagy Kiállítótér – a Múzeum Utca kiállításainak rekonstrukciója* képezte; amelyet természetesen európai szintű muzeális programokkal kellett „feltölteni”. Így került sor a *A művészettől az életig – Magyarok a Bauhausban* című kiállítás megrendezésére 2010. augusztus 20. és október 24. között Pécsen, a Modern Magyar Képtár kiállítótermeiben, majd Berlinben a Bauhaus Archiv épületében 2010/2011 fordulóján. A kiállításban a pécsi származású művészek mellett a Bauhaushoz csatlakozó magyar alkotók (Bortnyik Sándor, Moholy-Nagy László, Pap Gyula stb.) és a 20. századi egyetemes művészet Weimarban működő nagyságai (pl. Walter Gropius, Vaszilij Kandinszkij, Paul Klee) is szerepeltek különböző munkáikkal. E tárlathoz kísérő rendezvények is csatlakoztak, felelevenítve az egykori Bauhaus ünnepeket – pl. Lampionünnep, Sárkányeregető ünnep) s színházi, illetve bábszínházi produkciók rekonstrukciójára is sor került.

Múzeumok Éjszakája

A múzeumi programok között az egyik leglátogatottabb esemény évről-évre a Múzeumok Éjszakája, amely országos szervezésű program. Pécsen az ideális időpont csatlakozik a városban egyébként is ilyenkor esedékes fesztiválok zárónapjához, amely a Sétatérren zajlik. A múzeumi vendégek száma alkalmanként a 3-4000 főtől akár a 8 ezres létszámig is terjed.

Örök dilemma számunkra az, hogy hány múzeumi helyszínen szervezzünk programokat ezen alkalmakra; s ez nem csupán a költségvetési támogatás kérdése – egyszerűen szakmai és fizikai adottságaink szűk keretek között mozognak; bár egyre inkább támaszkodhatunk önkéntesekre a háttérben, illetve számíthatunk – kedvező anyagi feltételek között – városunk szellemi adottságaira.

Mivel fontos szakmai „küldetésnek” tartjuk, hogy e napon, a szerényebb látogatottsági vonzerővel rendelkező állandó kiállításainkat (pl. a természettudományi-, néprajzi-, várostörténeti tárlatokat, Schaár Erzsébet: „Utca” című kompozícióját) „helyzetbe hozzuk”, ismertségük növelésére igyekszünk a lehető legváltozatosabb közművelődési eszközöket alkalmazni (pl. fotózkodás lehetősége népviseletben, vagy polgári enteriőrben; zenei, irodalmi események, „szerelmesek tűzugrása”). Minden erőlködésünk ellenére, a leglátogatottabb kiállításaink ez alkalommal is a Káptalan utcában található gyűjteményeink (Zsolnay-, Vasarely-, Csontváry-tárlatok), amelyeknek megismerését tematikus- és ún. szubjektív tárlatvezetések is emlékeztetessé teszik.

Számtalan szabadtéri programot is szervezünk e nyári estén kertjeinkben, udvarainkban – többek között játszóházak, hangversenyek, irodalmi séták tartoznak e körbe. Különlegességnek számítanak még a középkori pincetúrák, a Káptalan utca 4. / Káptalan utca 2. épületei alatt – évente 2-300 látogatóval.

Vonzónak bizonyulnak azok a programok is, amelyek a különböző kiállítási helyszíneket összekötő művelődéstörténeti séták keretében zajlanak. A pécsi költők, írók, történelmi személyek, egykori utazók idézeteivel fűszerezett séták segítségével vezetjük át az érdeklődő pécsi polgárokat az őket esetleg vonzó múzeumi helyszínekre.

Évről évre visszatérő – és egy különleges célközönséget vonzó – program a Jakabhely kulturális örökségeihez (vaskori földvár, középkori pálos kolostor) vezető túra, korhű bemutatókkal, koncertekkel fűszerezve.

A Múzeumok éjszakája program lehetőséget ad arra is, hogy a múzeum sokrétű gyűjteményének kevésbé ismert részre is ráirányítsa az érdeklődők figyelmét.

Múzeumok Őszi Fesztiválja

A Múzeumok Őszi Fesztiválja országos program szervezőinek – Múzeumok Oktatási és Képzési Központja (MOKK – Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre) – témaajánlásai (pl. a Pincétől a Padlásig, Múzeumok Délidőben, a Nagy Rajzolás; újabban Tanárok Éjszakája) mentén szerveztük az elmúlt években az eseményeket Pécsen, illetve Baranya megyében. Fontos szempontnak tartottuk a jól bevált, muzeális közegben eddig is jelentős vonzerővel rendelkező rendezvények megjelenítését, hogy ezek marketing szempontból magukkal „húzzák” az újabb – pl. időszaki kiállításokhoz kötődő –, illetve kevésbé frekvenciált helyszínek propagálását.

Múzeumunk régészeti gyűjteményéhez az e korhoz köthető néhány tárgy mellett tartozik a Reneszánsz Kötár anyaga – amely 16. századi, igen színvonalas, Pécsen és Baranyában készült épület díszítő faragványok együttese –, ennek bemutatására több alkalommal lehetőség nyílt a *Múzeumok délidőben* tematikájában.

A *Pincétől a padlásig* témában megnyílt a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeum rakára az érdeklődők előtt, a pécsi Kossuth téri mélygarázs helyszínét előkészítő ásatások alkalmával felszínre került ókori freskótörödékek megismerésével freskókészítésen vehettek részt a kíváncsi gyermekek.

A *Múzeumi Tanösvény* témakörben igen vonzóan bizonyult a Pécsi Aviatika című időszaki kiállítás a várostörténet iránt érdeklődők számára. A pécsi repülés történetét feldolgozó tárlat minden korosztályt vonzott, a kicsiktől a felnőtteken át a nyugdíjasokig. A meghirdetett tárlatvezetésen túl számos (iskolai) csoport és egyéni érdeklődő látogatott el a kiállításba.

A *Játszani is engedd...* sorozatban az állandó néprajzi kiállítás érdekes tárgyai között kutakodhattak az érdeklődő iskoláskorúak.

A Múzeumok őszbúcsúztató vigassága témakörben a (2008-ban 24. alkalommal) Magyarluka-fán megrendezett Vendel-napi búcsú széles tömegeket vonzott.

A Múzeumok Őszi Fesztiváljának záró programja bizonyult a legsikeresebbnek 2-3 éven keresztül. A Szent Márton nap alkalmával szerveztünk november 11-én – ha hétvégre esett e nap – a természettudományi és néprajzi kiállítási helyszíneken programokat több száz érdeklődőnek. (E rendezvény csúcspontjának minden esetben a korhű jelmez felvonulás bizonyult.)

Vetélkedők

Kollégiumok vetélkedése

Pécsi középiskolai kollégiumokban lakó diákok számára szerveztünk vetélkedősorozatot Hoffman Zsolt – a kertvárosi Apáczai Csere János Nevelési Központ Gimnáziuma kollégiumi nevelőtanára – kezdeményezésére több éven át. Tanévenként októbertől áprilisig 5-6 alkalommal találkoztunk a résztvevő 6-7 kollégium 4 fős csapataival. Gyakorlatilag kronologikus sorrendben és minél kötetlenebb keretek között jártuk be a város kulturális örökségét, megismertetve a gyerekeket számos olyan helyszínnel, ahol szívesen megfordulnak szabadidejükben, de még több olyannal, amelyekhez egyébként életkoruknál fogva még nem kötődnek, vagy szervezett keretek nélkül nem megközelíthetőek. Felhívtuk a résztvevők figyelmét a megújult városi közterek és parkok értékeire is. Minden esetben vetélkedő keretében történt a megszerzett élmények bemutatása.

„Évezredek Öröksége”

A másik sikeres, 10-14 éves pécsi diákok százait megmozdító művelődéstörténeti vetélkedő, az „Évezredek Öröksége” néven vált közismertté. Évente meghatározott tematika szerint szerveződött: a Sopianae/Pécs Örökség Kht. irányításával, a helyi média (Pécsi Hírek, Pécs TV) hatékony együttműködésével, illetve szakmai szervezetek, intézmények (pl. Duna-Dráva Nemzeti Park, Baranya Megyei Levéltár, Hittudományi Főiskola, Pécsi Ifjúsági Központ) támogatásával.

Vetélkedő az EKF keretében

2010-ben – az Európa Kulturális Fővárosa-program keretében – egyedülálló, 10-14 éves diákoknak szóló vetélkedő megszervezésére került sor, a Pécs és Szeged közoktatási intézményeiben tanulók részére. 2010 február-márciusában az 5 fős csapatok Pécsről elsősorban Szeged irodalmi (Juhász Gyula, Móra Ferenc, Tömörkény István), színházi életével; a szegedi diákok viszont Pécs kulturális, muzeális örökségével kapcsolatos feladatokat oldottak meg; mindkét város köztéri szobrai kiemelt helyen szerepeltek. A legkiválóbb 80-80 diák, felkészítő tanáraikkal együtt, egyedi és élményekben gazdag programokban vehetett részt a két említett városban. (Pécsett 11 általános iskola 120 diákja kapcsolódott be e nemes vetélkedésbe.)

„Szőlő – Füge – Mandula”

2012 tavaszán ezzel a címmel rendeztünk művelődéstörténeti vetélkedőt a Dél-Dunántúli Regionális Tudásközpont Körbirodalom Gyermekkönyvtárával közös szervezésben. A vetélkedőn 11 általános iskola 144 tanulója vett részt. Három fordulóban összeállított feladatsort oldottak meg a 8-14 évesek Pécs művelődéstörténetéből; mindegyik forduló előtt múzeumi sétát tettek a diákok. A legjobbak jutalmazásképpen bejuthattak olyan múzeumi örökség helyszínekre, amelyek egyébként nem nyilvánosak (pl. textil restaurátor műhely, Káptalan utca középkori pincerendszere, Püspöki Palota); egy napos Somogy megyei kiránduláson vehettek részt (Zselicszentjakab, Somogyvár, apátság-romok, Balatonszárszó (József Attila-emlékkiállítás), Kaposvár (Rippl-Rónai villa). A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága ingyenes belépővel támogatta a programot, illetve a pécsi TKM klub támogatásával Ópusztaszerre és a szolnoki múzeumokba vittük el a diákokat és tanáraikat.

„Eszik, isszák, hogy használják?”

A 2013-ban rendezett vetélkedő a népi kultúra eszközeivel, tárgyaival, szellemi alkotásaival való ismeretszerzésre, vetélkedésre hívta az alsó tagozatos diákokat a múzeum néprajzi kiállításába, az anyanyelv nemzetközi napjához (február 21.) kötődően. Az általános iskolások, 3-3 fős csapatokkal Tillai Gábor múzeumpedagógus vezetésével látogathattak a múzeumba. Azt ott látott, hallott ismeretek, valamint a könyvtárban található lexikonok, szótárak, mesekönyvek segítették a feladatlapok helyes kitöltését. A népmesékben előforduló tárgyak, szófordulatok, közmondások – életmód, lakáskultúra ismertetésére került sor a néprajzi kiállításban (pl. szökröny, szuszék, ládafia, hombár, tornác, pajta, bölcső, gondolkodó szék, kemence, szakajtó, kosár stb.). A Körbirodalom Gyermekkönyvtárban pedig a fentebb felsorolt néprajzi tárgyakhoz, fogalmakhoz kötődő meséket ismerhették meg a vetélkedő 8-10 éves diákok, s használhatták fel a későbbiek során.

Együtműködés – múzeumi partnerek

Tájak Korok Múzeumok (TKM) Egyesület

Hagyományos – immáron 20 éve együtműködő - civil partnere a múzeumnak a Tájak Korok Múzeumok Egyesület pécsi klubja, amely mintegy 150-250 fős tagságával rendszeresen részt vesz programjainkon. Másrésztől a múzeumi szakemberek – az egyesületi programok részeként – számos előadást is tartanak, vagy éppen az egyesületi kirándulások szakmai vezetését vállalják. A TKM Egyesület társszervezői tevékenységgel, szponzorációval (egyes rendezvények finanszírozásával) és a tagok önkéntes munkájával segíti a múzeumi programok megvalósítását. (Pl. társszervezői szerep az EKF partnervárosi program keretében a Somogyi Könyvtárral a Szeged-Pécs gyereketelkédőben.) Mind anyagilag, mind személyesen a legjelentősebb eseménnyé vált a Múzeumok Éjszakája pécsi helyszínein önkéntes „teremőrök” biztosítása a tagság részéről (2010-ben ez 16-19 fő volt). A klub utazásai a pécsi kulturális örökség összefüggéseire is alapozódnak: pl. Boszniába Szent György napon a jajcei vízeséshez vezető túra, a Pécssett látható Csontváry-festmény miatt volt kiemelt téma. (Oly jelentős volt az érdeklődés, hogy két autóbusszal 96 érdeklődő jutott el erre a programra.) Önkénteseink jelen voltak a Múzeumok Őszi Éjszakája elnevezéssel meghirdetett, a Szent Márton Nap közeli országos eseményen is, a néprajzi és természettudományi kiállításaink helyszínén 8-10 fővel.

Pécsi Művészeti Gimnázium és Szakközépiskola

A múzeum számos partnere közül egy oktatási intézményt szeretnék még kiemelni. Sikeres és folyamatos együtműködés alakult ki a Pécsi Művészeti Gimnáziummal; diákjaik és tanáraik egyrészt önálló hangversenyeket adnak kiállítási helyszíneken, múzeumi rendezvényeken, az új tárlatok megnyitása alkalmával, de intézményünk belső (pl. karácsonyi) rendezvényein is rendszeresen közreműködnek.

Néhány példát soroltam fel az elmúlt évekből, amelyek egyrészt szakmailag (ismeretterjesztés-múzeumpedagógia) öregbítették a Janus Pannonius Múzeum hírnevét, illetve a közönségszervezés terén is kiemelkedő eseményeknek bizonyultak. A sor szinte vég nélkül folytatható lenne – köszönhetően az érintett és érdekelt kollégák sokszínűségének, szakmai és emberi elkötelezettségének...

'Botanical quest in the garden of the muses'
Education activities in Janus Pannonius Museum (2007-2013)

GÁBOR TILLAI

The task and purpose of the study is to present and describe the outstanding public education and museum education processes, activities and events in the studied period, associated with permanent and temporary exhibitions of Janus Pannonius Museum, Pécs.

The most prominent event during the studied period was the European Capital of Culture project; in its foregoing years we joined in a number of events organised by the city, thus taking advantage of the programme delays in the ECC project, and increasing the visitor numbers of our collections.

The internationally recognised exhibition 'Hungarians in Bauhaus' in 2010 and the similarly successful exhibition about the art of 'The Eight' also contributed to the high reputation of our institution.

It is worth mentioning that certain collections were transferred abroad and to other Hungarian cities as part of the ECC (e.g. art works by Tivadar Csontváry Kosztka in Istanbul and Szeged; thematic selections of Zsolnay ceramics in various locations including Slovenia in 2013 when Maribor stood as European Capital of Culture), these occasions carrying the message about our treasures far away.

One of the major national initiators of museum education and popular knowledge activities in the studied period was the Museum Training and Education Centre (MOKK), generating positive processes by centrally organising Hungarian events such as the International Museum Day, the Night of the Museums, the Museum Education Prize or the Autumn Museum Festival.

National and local events and contests organised for student groups of public education were similarly important, including 'Heritage of Millennia', 'Bridges', etc., which were implemented in cooperation with a number of partner organisations (e.g. Children's House of the Pécs Cultural Centre, Children's Library of the South-Transdanubian Regional Knowledge Centre, the Children's Library of the Somogyi Library in Szeged, Pécs/Sopianae Heritage House).

Last but not least, programmes for the museum-loving public in the studied period can be presented through the operation of the Pécs club of the 'Tájak, Korok, Múzeumok' Society, too, this NGO regularly providing volunteers as well as financial support for related activities of Janus Pannonius Museum.

